Ա. Տարի — Թիւ 92

Չորեքշաբթի, 8 Դեկտեմբեր 1915

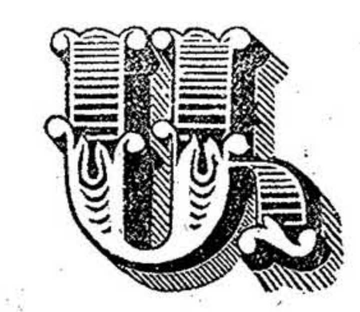
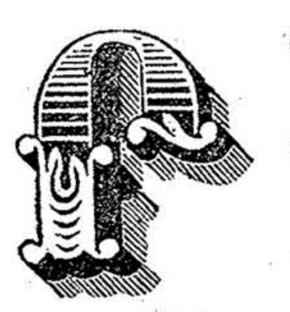
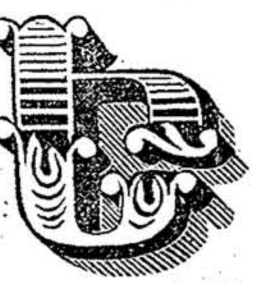
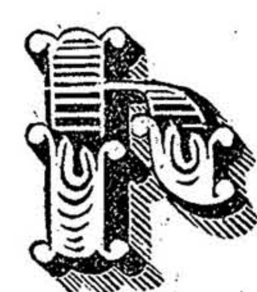
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

		Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . .	Ղ.Ո.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒ՞ՆԸ

Մեր անցեալ երկուշաբթիի թիւով արձագանք եղած էինք լուրի մը, զոր Աթէնքի «Մէսաժէ տ'Աթէն» լրագիրը տուած էր, Ճէմալ փաշայի ապստամբութեան մասին. մեր այս համարով կու տանք միեւնոյն լուրը՝ այս անգամ երկու աղբիւրէ, որոնց մին «Թան»ն է։

Այս լուրը սակայն ա՛յնքան ծանրակշիռ է և իր հետեւանքներովը ա՛յնքան բեղմնաւոր, որ մեզի դըժուար կու գայ հաւատալ անոր ստուգութեանը՝ նկատի առնելով այն պարզ և անտարբեր ձևը որով մեզի կը հրամցուի ան. մինչդեռ կը խորհինք թէ՝ ստուգութեան պարագային՝ անիկա պէտք էր իրար անցընէր հեռագրական գործակալութիւնները և մեծ աղմուկ հանէր միջազգային մամուլին մէջ։

Արդարեւ, եթէ ճիշդ է Սուրիոյ ապստամբութիւնը Ճէմալ փաշայի գլխաւորութեամբ, ինչո՞ւ այս տարօրինակ անտարբերութիւնը, և ինչո՞ւ ան չի գիտցուէր ամենէն առաջ Եգիպտոսի մէջ՝ որ մօտիկ դրացին է Սուրիոյ և որուն համար ամենակենսական կարեւորութիւն ունի այսպիսի շարժում մը, ինչպես տեղեկատու երկու աղբիւրներն ալ մանաւորապէս կը շեշտեն։ Իսկ եթէ ընդհակառակն անհիմն է, մարդ չկրնար ըմբռնել թէ ի՞նչպէս Դաշնակից Պետութեանց գրաքննութիւնը, որ իր անհարկի խստութիւններուն համար այնքան կը քննադատուի այս օրերս, մանաւանդ Անգլիոյ մէջ, բարեհաճօրէն թոյլ կու տայ այսպիսի սխալ լուրի մը տարածայնութիւնը։ Եթէ կը խորհուի թէ Թշնամիին անվնաս երեւցող լուրերուն, թէ իսկ անհիմն, տարածումը ոչ և է վնաս չունի և օգտակար ալ է՝ Դաշնակից ժողովուրդներուն քաջալերանքի տարր մը մատակարարելով Արեւելքի կողմէն ուր լուրերը այս միջոցիս գէշ են ընդհանրապէս, այս մտածումը ոչ միայն տղայական այլ նոյն իսկ վնասակար է։ Ճշմարիտ լուրերը և իրական յաջողութիւնները միայն կրնան տեւական քաջալերանք ազդել. անհիմն լուրերը ուշ կամ կանուխ կը հերքուին և յուսախաբութիւնը աւելի մեծ կ'ըլլայ քան զգացուած վայրկենական ուրախութիւնը և խաբուսիկ քաջալերանքը։

Վնասակար ալ են այսպիսի լուրերը, ըստ որում անոնք մասնաւորապէս կ'ընեն Դաշնակիցներուն համար նըպաստաւոր կարելիութիններ՝ որոնք տակաւին իրականացած չեն։ Թշնամին այս լուրերէն ինքն ալ կ'օգտուի, կ'անդրադառնայ թէ որոնք են իր տկար կողմերը ու կը ջանայ այդ տկարութիւնները շուտով դարմանել և այս կերպով այդ նպաստաւոր կարելիութիւնները դժուարացնել կամ նոյն իսկ բոլորովին ի դերեւ հանել։

Իրա՛ւ է որ Արեւելեան Միջերկրականի վրայ մեկէ աւելի օգտակար պատեհութիւններ չէին պակսեր ու հիմա ալ չեն պակսիր Դաշնակիցներուն համար, բայց զանոնք կանխահաս կերպով ի լուր աշխարհի յայտնագործելը՝ զանոնք վիժեցնելէ զատ ուրիշ բանի չի ծառայեր։ Կիլիկեան հնարաւորութիւնները Տարտանէլեան ձախող արշաւանքին յոհ տալէ վերջ՝ Դաշնակիցները կարող են կորսնցնել Սուրիական կարելիութիւններն ալ, եթէ փոխանակ զանոնք նախօրօք նկատողութեան առնելու և օգտագործել ջանալու՝ թոյլատու գտնուին այս տեսակ անհիմն լուրերու տարածայնութեան։

Թուրք կառավարութիւնը, որ մէկուկէս միլիոն Հայերը ա՛յնքան դիւրութեամբ յանկարծակիի բերաւ ու տարագրեց, Դաշնակիցները զրկելով իրենց նպաստաւոր պատուական տարրէ մը, կարող է նոյնքան դիւրութեամբ Տիւրքիներու դիմադրական ուժն ալ ջախջախել, ըլլա՛յ զէնքի ուժով, ըլլա՛յ խորամանկութեան զէնքով, առանց ժամանակ տալու որ այդ ոյժը ո՛ և է գործնական արտայայտութիւն մը ստանայ։ Եւ արդէն Թուրք կառավարութիւնը և Գերմանիան, որոնց վերջին ապաւէնը մնացած են Պալքանեան և Փոքր-Ասիական ճակատները, յայտնի է թէ երբեք չեն քնանար։

Թէ անոնք ի՛նչ միջոցներու ձեռնարկած են Փոքր-Ասիոյ ճակատը զօրացնելու և այդ կողմէն Դաշնակիցներուն դէմ դժուարութիւններ հանելու համար և թէ ի՛նչ տենդոտ եռանդով կ'աշխատին այս ուղղութեամբ, այդ կէտերը նիւթը պիտի ընեն յաջորդ յօդուածի մը։

Իսկ եթէ ճիշդ են արդարեւ Ճէմալ փաշայի և Տիւրքիներու միահաղոյն ապստամբութեան այս լուրերը, Դաշնակիցներուն կողմէ մեծագոյն սխալը պիտի ըլլար անտարբեր հանդիսատես գտնուիլ այդ մեծ եղելութեան հանդէպ և այս կերպով ձեռքէ հանել պատեհութիւն մ'ալ որ կը ներկայանայ իբրեւ լաւագոյն միջոցը Թշնամին տկարացնելու, անոր նախագծած ապագայ ռազմաճակատները սահմանափակելու և շատ մը անախորժ պատահականութիւններու միանգամ ընդ միշտ առաջն առնելու...։

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՍԵՒ ԲԱԽՏԸ

Սե՛ւ է մեր բախտը, ագռաւի պէս սեւ, անսաստ, անլուսին գիշերուան մը պէս, հրդեհներու ունջին պէս սեւ...։

Ի՞նչու այս մռայլ մտածումը, պիտի հարցնէք, որ նորութեան հրապոյրն ալ չունի։ Դարերէ ի վեր հայ ազգը կը հեծէ Պետրոս Դուրեանի տողը՝

Այս ճակատագիրն ի՜նչ սեւ է, Աստուած...։

Ի՛նչ ընեմ, չի կրցայ չի հառաչել կարդալով այն հեռագիրը որ կը պարունակէր Ռուզվէլթի իրաւարար ու վըրիժառու խօսքերը հայանպաստ միթինկի մը իր խնդրուած մասնակցութեան մերժումին առթիւ։ «Վերջին 18 ամիսներու ընթացքին կատարուած ոճիրներուն մէջ Գերմանիոյ ունեցած պատասխանատուութիւնը պէտք է բաժնուի չէզոքներուն կողմէ՝ որոնց գլուխը կը գտնուին Միացեալ-Նահանգները։»

Կարելի՞ է Հայ ըլլալ և ի խորոց սրտի չափսոսալ թէ ի՞նչու Միացեալ-Նահանգաց այժմեան նախագահը, փոխանակ Վիլսընի, Ռուզվէլթ չի կոչուէր...։

Ա՜հ, մի՛ ըսէք ինծի թէ մէկ մարդ մը ի՞նչ կրնայ ընել ամբողջ ժողովուրդի մը դէմ։ Անկամ ու թուլամորթ մարդ մը ոչինչ կրնայ ընել հարկաւ. բայց հըզօր անհատականութիւն մը, կորովի ու կտրիճ մարդ մը՝ ամէն բանի կարող է...։

Երբեք ժողովուրդներուն, կամ ազգային հաւաքականութիւններուն բարոյական սնանկութիւնը այնքան մեծաշըռինդ ու վերջնական եղած չէր որքան այս պատերազմին օրով։

Ռամկավարական սկզբունքներ, հանրային զգացում կամ կարծիք, սահմանադրական կարգ ու սարք ըսուած բաները, որոնք Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութենէն ի վեր այնքան խորարմատ տեղաւորուած կը թուէին քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, ջարդուփշուր եղան ինչպէս պլեճիքական պարզ բերդեր՝ գերմանական 420նոց թնդանօթի հարուածներուն ներքեւ։

Բացարձակ «միապետութիւն»ն է որ կը վարէ այժմ ժողովրդոց ճակատագիրը, որքան որ ալ սահմանադրական ըլլայ անոնց ռէժիմը։ Օրինակներ կ'ուզէ՞ք. ահա՛ ձեզի սահմանադրական երկիրներ, Յունաստան, Ռումանիա, ուր ժողովուրդին մեծամասնութեան զգացումը Դաշնակիցներուն կողմն է, ինչպէս նաև իրենց պարտականութիւնը և իրենց շահը. բայց երկու թագաւորներ, Քօնսթանթէն ու Ֆէրտինանտ, նոյնքան ինքնակալ որքան Քայզէրը, յաջողեցան ցարդ իրենց ժողովուրդներուն պարտադրել չէզոքութիւն մը, որ հազիւ ծպտուած մեղսակցութիւն մըն է Կեդրոնական կայսրութեանց, ոչ-զինեալ միջամտութիւն մը անոնց ի նպաստ, եթէ կարելի է ըսել։ Անդին, ուրիշ սահմանադրական բռնապետ մը, Պուլկարիոյ Զարը, յաջողեցաւ իր մեծ մասամբ ռուսասէր ժողովուրդը ոտքի հանել իր մեծ բարերարին՝ Ռուսիոյ և իր մեծ բարեկամին՝ Անգլիոյ դէմ։

Ու կը կարծէ՞ք որ Իտալիա պատերազմին միջամուխ ըլլար Դաշնակիցներուն կողքին՝ հակառակ չէզոքութեան կողմնակից խորհրդարանական մեծամասնութեան մը, եթէ թագաւորը հաստատամտօրէն գլուխը չանցնէր միջամտութեան ջատագով կուսակցութեան։

Մի՛ ըսէք ուրեմն թէ միակ մարդ մը ի՛նչ կրնայ ընել, երբ այդ մէկը բազմած է արքայական գահու մը կամ նախագահական աթոռի մը վրայ։

Ամերիկայի ժողովուրդը՝ իր մեծամասնութեան մէջ՝ Դաշնակիցներուն համակիր է։ Բայց քանի որ իր Նախագահը Վիլսըն մը ըլլայ, ամէն գինով չէզոքութեան ու խաղաղութեան սիրահար հոգի մը, որպէսզի Գերմանիան կարենայ անպատիժ կերպով իր քթին խնդալ, իր քաղաքացիները սպաննել, իր գործարանները օդը հանել, բռնաբարել կերպով մը Միացեալ-Նահանգաց չէզոքութիւնը՝ հոն կազմակերպելով լրտեսական, դաւադրական, անարեկչական ընդարձակ գործունէութիւն մը։

Եթէ Ռուզվէլթ եղած ըլլար Նախագահ, շատոնց կամ պատերազմ հրատարակուած կ'ըլլար Գերմանիոյ դէմ, կամ Գերմանիա զղջացուցած կ'ըլլար իր ոճիրներն ու էնթրիկները։

Եթէ Ռուզվէլթ եղած ըլլար Նախագահ, չէ՞ք կարծեր որ հայկական աղէտը առեն ու միջոց չէր ունենար առնելու այն սարսափելի համեմատութիւնները որոնց հասաւ չնորհիւ բոլոր չէզոքներուն, մեծերուն ու պզտիկներուն, հաւաքական վատութեանը. պարզ հանդիսատեսութեանը։

Ի՛նչպէս չի լալ մեր սեւ բախտին վրայ...։

Մ. Ս. ԿԻՒՐՋԵԱՆ

ՎԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏ

Պ. ՏԷՐՄԷՆԻ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

Նախ քան իր նոր պաշտոնատեղին գնալը՝ Վանի նոր նշանակված նահանգապետ (շրջանապետ՝ նահանգապետի իրաւունքներով) գնդապետ Ալֆրէդ Իօսիֆովիչ Պ. Տէրմէնի հետ մենք տեսնվեցինք Իգդիրում մի քանի անգամ և երկար զրուցեցինք նրա առաջիկայ գործունէութեան և Վանի մօտաւոր կարիքների մասին։

Վանի նոր նահանգապետը 50 տարեկանի մօտ մի անձ է. թիկնաւէտ, միջին հասակի, իր շարժումների մէջ վերին աստիճանի քաղաքավարի և սիրալիր։ Նրա ֆրանսիական ծագումը դրել է Տէրմէնի վրա իր կնիքը եռուն, ողջ ուրվող, երազող և անկեղծ։ Նա ամբողջովին տարված էր իր առաջիկայ պաշտօնի և միսիայի խնդիրներով ու հոգսերով։

— Այսպէս անկարելի է. երկիրը պէտք է շէնացնել, պէտք է նրան կեանքի բերել, իսկ դա անկարելի է առանց բնակչութեան, և ահա ինձ հետ գնում են Վան 1000ի չափ Վանեցիներ,—ասաց Տէրմէնը։

. . . .

— Ի՞նչ ծրագիրներով էք գնում դուք ձեր նոր պաշտօնատեղին։

— Օ՛, ծրագիրների մասին մի խօսէք, եթէ ոչ մենք երկար ժամեր պիտի անցնենք միասին. ծրագիրներս շատ են, բայց ի՛նչ կարող եմ անել մենակ, առանց հասարակութեան աջակցութեան, առանց ինտելիգենտ ոյժերի, աշխատաւորների։ Ահա դրանք են որ ներկայումս պակասելու են ինձ։

— Ձեզ օգնականներ պակասելու չեն, գնդապետ, եթէ միայն պարզ լինի ձեր վարչական հաւատամքը,—աւելացրի ես։

— Ահա իմ հաւատամքը,—ասաց նա, և հանելով պայուսակից իր մի շարագրութիւնը՝ կարդաց ինձ հետեւեալ տողերը.

«Ազմինիստրատորը կառավարութեան ներկայացուցիչն է և, որպէս այդպիսին, նա պարտական է իրան հաւատացված ազգաբնակութեանն առաջնորդել պլօգրէսի ուղիով. դրա համար էլ ադմինիստրատորը կրթող անձն է, այս բառիս ամենաբարձր մտքով»։

— Ահա իմ հաւատամքը. իսկ մանրամասնութիւնների հետ դուք կարող էք ծանօթանալ նոյն այս գրքի բովանդակութիւնից։

Այս ասելով նա նուիրեց ինձ իր աշխատութիւնը։

Ցեասոյ, երբ ես կարդացի այդ գըրուածքը, կատարելապէս համոզվեցի Վանի

նոր նահանգապետի ազնիւ ձգտումների հետ, եթէ միայն նա ժամանակ ունենայ իրագործել այդ ձգտումները։

— Այժմ Վանում ժողովված են մի քանի հազարներ, իմ գնալուս են սպասում ճանապարհին երկու հազարի չափ գաղթականներ, որոնց մէջ կան կանայք, երեխաներ։ Ես չէի ուզում դրանց տանել հեռու, սակայն Վանեցի գաղթականները վերադառնում են իրանց հայրենիքը ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն ճանապարհներով. ինձ մնում է միայն կարգաւորել այդ երթը, որ գնան ապահով անվտանգ. իսկ այս ճանապարհը Կըղըլ-Դիզէով սրանից յետոյ շատ էլ ապահով չէ և դժուար է, ուստի ես յարմարութիւններ եմ ստեղծելու, որ գնան ուրիշ ուղիով՝ Խօյ-Սալմաստ-Բաշկալէի գծով, որը թէեւ փոքր ինչ երկար է, սակայն գլխովին ապահով։ Նախ պէտք է ինձ ծանօթանալ երկրի կարիքների հետ. ասում են, որ շատ գիւղեր քարուքանդ են եղած։ Դա ունի նաև իր առաւելութիւնը. պէտք է նոր ձեւի գիւղեր հիմնել, կանոնաւոր, լայն փողոցներով, հրապարակով, եկեղեցիով, դպրոցով և մանաւանդ ծառերով, ծառերով ու ծառերով. պէտք է դուրս գալ այն որջերից, որոնց մէջ ապրում են Հայերը. նոր ձեւի աներ են հարկաւոր։

Եւ այս նիւթի մասին նա երկար խօսեց. իմ խորհուրդներս, որպէս գիւղատնտեսի, խնդրեց և նշանակեց իր յուշատետրի մէջ։

— Ինձ հետաքրքրում է մի այլ հարց ևս. ի՞նչ պաշար կայ Ներկայումս երկրում. ասում են, որ այս տարվան առատ հունձը մնացել է չը քաղված, պէտք է քաղել, պահել-ամբարել այդ՝ գարնան համար. կան թաղնված մթերքներ, որոնցմով կարող է ապրել հարիւր հազարաւոր բնակչութիւն. պէտք է ապահովել, որ դրանք չը գողացվեն, չը յափշտակվեն. իսկ դա մեծ գործ է. մնում է աշնան ցանքը, գարնան վար ու ցանքը, առանց որի երկիրը կը մնայ ամայի։ Պէտք է օր առաջ երկիր գնալ և դրանց մասին հոգ տանել։ Իսկ այն հարիւրաւոր, հազարաւոր որբերը, որոնք թափված են այստեղ Կովկասում, պէտք է դրանց ժողովել, ապաստանել, Վանի մէջ տեղաւորել դրանց ու տալ վստահելի հաստատութեանց խնամքին։

Իմանալով իմ կապը Քաղաքների Միութեան հետ, խնդրեց նպաստել, որ Միութիւնը մի հիւանդանոց բանայ Վանում և բժշկական շրջիկ խմբեր ունենայ շրջակայքում։

— Չէ՞ որ այժմ այդտեղ 10 հազարի չափ մարդիկ կան և դեռ գալու են. դրանք բոլորն էլ կարիք ունեն բժշկական օգնութեան, սնունդի, խնամքի, հագուստի. խնդրեմ օգնէք ինձ այդ բանում։

Մենք մի հեռագիր կազմեցինք Քաղաքների Միութեան լիազօրի անունով և յաջորդ օրը պատասխան եկաւ, որ միջնորդութիւնը յարգված է. Վանում բացվելու է հիւանդանոց, իսկ ճանապարհին մի շարք սննդական կայաններ։

Գ. Տէրմէնի ուրախութեանը չափ չը կար։

— Շնորհակալ եմ. ինձ օգնում են, աջակցում, և այդ բանի մէջ ես գտնում եմ իմ ոգեւորութեան աղբիւրը։

Ամբողջ երեք օր յաճախ հանդիպում և զրուցում էինք Գ. Տէրմէնի հետ, և մեր ստացած տպաւորութիւնը նրանից, որպէս կուլտուրական անձից և կառավարչից, վերին աստիճանի նպաստաւոր էր։ Տէրմէնը քաղաքականութեամբ չէ զբաղվում. նա, որպէս Ֆրանսիացի, կուլտուրայի, առաջադիմութեան մարդ է, և ով որ կարող է նրան նպաստել այդ մաքով ու ուղիով, թող անի։ Դրանից կը շահվի միայն երկիրն ու ժողովուրդը։

Պէտք է աջակցել անվերապահ. նա նոր մարդ է և մենակ, շատ մենակ։

(Մշակ) Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Հայկական ձակատեն

Լոնտոն, 4.— Ռուսերը կը շարունակեն Թուրքերը հետապնդել և նեղել Ցրքընէսի (Արանկիս) մէջ։ Մօք.

Լոնտոն, 4.— Պոլսէն կ'իմացնեն թէ Կովկասի ճակատին վրայ ձիւնը 12 ոտք թանձրութեան հասած է։ Մօք.

ՓՐՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԺԴ.

ՎԵՐՋԻՆ ԷՋԸ

Ցուրտ գիշեր մըն է։ Աղուոր, զով ու զով զեփիւռ մը կը սաւառնի Լէյմոսի ծովածոցին ու շրջակայ զառիվայր ըլրակներուն վրայ։ Նաւուն յետսակողմը, անկիւն մը առանձնացած, Լոնտոնեան ամսաթերթի մը էջերը կը թերթատեմ։

Հազիւ 18 ամեայ համակրելի դէմքով նաւաստի մը կը մօտենայ ինձ՝ ձեռքը Աստուածաշունչ գիրք մը բռնած, ու իսկոյն խօսակցութեան կը բռնուինք իրարու հետ։

Կ'իմանամ որ նաւաստին Լոնտոնի բարեկեցիկ ընտանիքի մը զաւակն է, որ երկու տարիէ ի վեր Մ.. չոգենաւուն մէջ կը գտնուի։

— Դուք ալ Սուրբ Գիրք ունի՞ք, կը հարցնէ ինձ, տեսակ մը վարանքով ու դէմքի յեղակարծ շառագունումով մը, փափկանկատութեան օրէնքին դէմ սխալմամբ մեղանչած մէկու մը պէս, որ յանկարծ զգալով իր հարցման անտեղիութիւնը՝ խօսքը եա առնել կը ճգնի։

— Ո՛չ գժբախտաբար, կը պատասխանեմ։

— Ես երբէք հատ ունիմ, մէկը կընամ ձեզի տալ, կ'ըսէ, և կը հրաւիրէ զիս որ ուղղակի իր ննջասենեակը երթանք։

Նաւուն ամենէն վարի յարկը, գեղեցիկ ու մաքուր խցիկ մըն է ուր այս ազնիւ նաւաստին կը բնակի. պզտիկ դարան մալ ունի, որուն մէջ չորս 40 հատի չափ զանազան գիրքեր ու թերթեր կան։ Երեք Ս. Գիրքերը իր փոքրիկ սեղանին վրայ կը դնէ։ Ամենքն ալ Լոնտոնէն մեկնած պահուն իրեն իբր յիշատակ նուէրուած են իր խանդակաթ մայրը ու երկու գեղանի քոյրերը։

Շնորհակալութեամբ կ'առնեմ գիրքը, ու կէս ժամուան խօսակցութենէ մը ետք կը բաժնուիմ իրմէն։

Հետեւեալ առաւօտուն, դեռ շատ կանուխ, արեւածագէն առաջ, կրկին տեսայ այդ երիտասարդ նաւաստին, որ նաւուն կայմերէն միոյն տակ, ծնրադրած, երկիւղածութեամբ կ'աղօթէր։ Զուգեցի իր հոգեկան վերացումը վրդովել իմ ներկայութեամբս, և հեռուէն՝ բաւականաչափ դիտելով այդ բարեպաշտ տղան, թառորդ ժամու չափ այսպէս աղօթելէ ետք, ոտքի ելաւ ան ու սկսաւ մինչեւ հոգեւոր երգ մը, որուն եղանակը ծանօթ էր ինձ, դպրոցական օրերուն յաճախ լսած ու երգած ըլլալով զայն.... Անուշ սարսուռ մը, այդ պահուն, կը պարուրէր էութիւնս։ Անվերադարձ օրերուն, հեռաւոր ընկերներու հետ անցուցած զուարթ և երջանիկ ժամերուս յիշատակը կը խուժէր վրաս՝ ի լուր այդ երգին։

Կրօնքը աւելորդապաշտութիւն մը նկատողներէն չեմ։ Աղօթքին հզօր և մխիթարող ներգործութիւնը շատ կանուխէն՝ պատանի հասակէս զգացեր էի իմ մէջս, երբ իմ բարեպաշտ և առաքինի հայրս, շատ անգամներ զմեզ հաւաքեր էր մեր հայրենի ընտանեկան օճախին շուրջ ու ջերմեռանդօրէն աղօթեր էր հայուն բարի Աստուծոյն։

Շատ լաւ կը յիշեմ թէ ան կ'աղօթէր նոյն իսկ բանակալ թագաւորաց համար ու կ'ըսէր. «Ո՜վ Տէր, թագաւորաց ուժն ու զօրութիւնը քու ձեռացդ մէջն են. Դուն ինչպէս որ կամիս այնպէս կրնաս շարժել տալ զանոնք. Տէ՛ր, մի թողուր որ առանց քու հրամանիդ անոնք կարենան գործել....»

* *

Նոյն օրուան յետ միջօրէին մեր նաւը Աղեքսանդրիա մեկնելու հրաման ստացած է. Ամենքս ալ ուրախ ենք։ Մեր ընկերներէն Զ..ը, որ լաւ գիտէ սրինգ ածել, կը նուագէ Պէշիկթաշլեանի «Եկ իմ սրինգս»ը, որմէ յետոյ Հրեայ ընկերներէս մին ալ Սրեւեանի գեղեցիկ երգով մը կը յուզէ ամենքս։

Իրիկունը, վերջալոյսը կ'արիւնի հեռուն, լեռներուն եաին, երբ մեր նաւը ճամբայ կ'ելնէ։ Մնա՛ս բարո՜վ, Իմպրոսի ծոցափվայր, մնաք բարո՜վ Նէլեապոնտոսի արիւնոտ ափեր, մնաք բարո՛վ Եգէականի ալիքներ...

Մեր մօտ գտնուող «Ֆրանգօնիա» նաւուն վերջին հրաժեշտնիս կուտանք, ու կամաց կամաց դուրս կ'ելլենք Լէյմոսի ծովախորշէն....

Արեւը իր ոսկեղէն ճառագայթները արդէն հաւաքեց տալու հորիզոնէն վար ու բոսորագոյն երկինքն սկսաւ տակաւ աղօտանալ և աստղերը մեղմիկ եկան տարածել իրենց սև քօղը ծովուն վրայ։

Նաւը իր գնացքը արագացուց հիմա. կամրջակին վրայ ամենքս ալ ըստոյտի ելած ենք։

Աւստրալիացի Հրեայ սպայ մը ունինք նաւուն մէջ, որ կը մօտենայ մեզի ու կ'ըսէ.

— Ընդծովեայի մը յարձակումէն կը վախցուի այս տեղերը. կամրջակին վրայ երբեք մի ծխէք գիշերը. նաև ձեր ննջասենեակներուն մէջ այս գիշեր երբեք լոյս պէտք չէ վառէք. Նաւուն ընդհ. սպան այսպէս պատուիրած է ու ամէն մարդ պարտաւոր է հնազանդիլ։

Հիմա գիշեր է։ Ծովային ցուրտ ու կծու հով մը կայ։ Դեռ ոչ ոք քնանալու գացած է։ Ոմանք նստած կը խօսին, ուրիշներ երկար պտոյտներ կ'ընեն, մինչ ուրիշներ ալ իրենց աչքերը արհաւիրքի մութին մէջ սեւեռած՝ կարծես թշնամի ընդծովեայի մը չարաշուք գալստեան կ'սպասեն....

* *

Լուսածագին, Միջերկրականի կղզիներուն մօտեցեր ենք։ Արծաթափայլ ալիքները կը պսպղան ամրան արեւին զուարթ ճառագայթներուն տակ։ Միայն ծովուն հեռաւոր մէկ կէտին վրայ, ալիքներուն սովորական փայլունութենէն տարբեր կերպով, խոշոր իր մը կը փայլփլայ։

— Կը տեսնէ՞ք, տղաք, թշնամի ընդծովեայ մըն է այդ՝ որ մեր նաւուն կ'սպասէ զայն թորփիլլահարելու համար... կ'ըսէ չարաճճի Աւստրալիացի զինուոր մը իր ընկերներուն, որոնք վայրկեան մը կը ծիծաղին իր վրայ ու յետոյ լուրջ կերպարանք մը կ'առնեն ու աւելի սեւեռուն, անքթիթ աչքերով կը նային դէպի հեռաւոր ու փայլուն իրը։

— Ի՞նչ կայ վախնալիք, պարոննե՛ր, կ'ըսեմ մէկ երկու քայլ մօտենալով իրենց. քանի որ առաւօտ է և նաւուն մէջ ազատարար գօտիներ ալ կան, մենք կարող ենք ինքզինքնիս ազատել երբ թշնամի ընդծովեան մեր նաւը թորփիլլահարէ։ Ես գիշերուան արկածէն կը վախնամ և ոչ թէ ցերեկուան, վասնզի մութին մէջ ծով նետուելն ու պաղ ալիքներուն յանձնուիլը, չխօսիլը ամէն մարդու գործը չէ, երբ մանաւանդ ազատարար նաւերն ալ քիչ մը ուշ հասնին....

— Իրաւ է, կ'ըսէ զինուորներէն մին։

Կէս ժամ վերջ արդէն կը հասնինք ճիշդ այն կէտին ուր փայլուն իրը տեսնուած էր։ Ի՛նչ անուշ յուսախաբութիւն։ Ջիւ մը դիակն է եղեր որ կը տատանի ալիքներուն վրայ և որուն դեղին մորթը արեւին ճառագայթներուն տակ կը փայլփլէր հեռուէն...:

* *

Հետեւեալ առաւօտուն, Եգիպտական ջուրերուն բարև կուտայ մեր նաւը։ Աղեքսանդրիան հեռուէն կ'երեւայ իր սպիտակ շէնքերով։ «Այս գիշեր տունը պիտի ըլլամ, կ'ըսէ մեր ընկերներէն մին. ծնողացս ուրախութիւնը չափ չի պիտի ունենայ»։ «Ես ալ քրոջս տունը պիտի երթամ» կ'ըսէ ուրիշ մը։ Շատեր ուրախ են ու զուարթ։ Իսկ ես կը հարցնեմ ինքզինքիս թէ ես ո՞ւր պիտի երթամ։ Ո՛չ ծնողք ունիմ և ո՛չ ազգական։ Պոլսոյ դուռներուն առջև հեռուէն հրաժեշտս տուեր էի ծնողացս ու ազգականներուս՝ առանց զանոնք տեսած ըլլալու. ազնուիչ էի սրտիս խորերէն անոնց տխուր ակնդէմը, անոնց՝ որոնք պանդուխտ զաւակի մը կամ եղբօր մը կարօտովը կ'այրին։ Ցեխատակը ու կարօտը, ցաւի երկու որտուն քոյրերը, կ'արտասուէին հեռակ զարկած սրտիս մէջ....

Ժամը 4ին դուրս կ'ելլենք նաւէն։ Իրիկուն է։ Աղեքսանդրիոյ ծովեզերեայ սրճարաններէն միոյն վերնայարկը նստած եմ մինակ։ Ծովուն ալիքները մեղմօրէն կը զարնուին քարափին։ Գաւաթ մը գարեջուրով կուզեմ մոռնալ բոլոր տխուր դէպքերն ու իրողութիւնները....

* *

Հիմա հինգ ամիսներ անցած են այն արկածալից ու եղերական օրերէն ի վեր, սակայն յիշողութիւնս դեռ կ'երթայ կը յածի հոն, Գապա Թէփէ ու Սարը Պայըր լեռներուն վրայ, հոն՝ ուր ինկան նորածիլ երիտասարդներ, հոն՝ ուր հերոսական կռիւը մղուեցաւ կուրծք կուրծքի թշնամիին հետ... Ու երբ կը յիշեմ մեր գեղեցիկ յոյսերը, երկու շաբաթէն Պոլիս գտնուելու երազները և մեր սիրելեաց հետ ունենալիք ողջագուրումները որոնք այնքան սրտագեղ ու բուռն պիտի ըլլային..., սիրտս կ'արիւնի։ Երբ կը մտաբերեմ նաև գեղեցիկ յոյսերով ու խանդաբորբ երազներով աւլցուն սրտակից ընկերոջս՝ Յակոբ Գույումճեանի ողբերգ մահը Աղեքսանդրիոյ մէջ, Մուսթաֆա փաշայի զինուորական հիւանդանոցին մէկ անկիւնը, աչքերը բաց ու պէմուրատ, հոգիս կ'արցունքոտի ու ցնորական մտածումներուս հետ կրկին կը մնամ միայնա՛կ ու սգաւոր....

Գահիրէ Յ. Հ. ԹՐԳԸՐԵԱՆ

Վերջ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի մէջ կը կարդանք.

«Հավաէն «Էքօ ար Բարի»ին կը տեղեկագրեն թէ Սուրիոյ և Պաղեստինի արաբական ապստամբութեան մասին հետզհետէ աւելի ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին։ Ճէմալ փաշա արաբ և տեւրդի գլխաւոր պետերուն համաձայնութեամբ ըը կը վարէ այդ շարժումը։ Կ. Պոլսէն ղրկուած Թուրք և Գերմանացի գործակալներէն շատերը ձերբակալած է։ Մնացեալները փախած են։ Ամբողջ արաբ ազգաբնակութիւնը համակիր է Ճէմալ փաշային, որ, ինչպէս յայտնի է, Էնվէր փաշայի ոխերիմ անձնական թշնամին է։ Թրքական իրաւակարգին դէմ ընդվզումը օրէ օր կուռւան կը վառուէր։ Կարելի է հաստատել թէ Սուրիա այժմէն իսկ կորսուած է Թուրքիոյ համար և Գերմանացիներու դէպի Եգիպտոս պատրաստած յառաջխաղացութեանը դէմ անանցանելի պատուար մը պիտի կազմէ։»

Վերոգրեալ տեղեկութեանց կարելի է կցել Աթէնքի «Նէա Էլլաս» լրագրին նոյեմբեր 18ի թիւին մէջ երեւցած հետեւեալ լուրերն ալ որոնց արտատպումը, իբրեւ սատւութեան կարօտ, յետաձգած էինք աւելի առաջ.

«Կ. Պոլսէն մեր առած հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն, Ճէմալ փաշա, Երիտասարդ-Թուրք կարկառուն դէմքերէն մին, նախկին ծովային նախարար և վերջերս՝ Եգիպտոսի վրայ յարձակում գործելու սահմանուած Դամասկոսի բանակին բարձրագոյն հրամանատար՝ ինքզինք անկախ հռչակած է ըմբոստանալով Թուրքիոյ Սուլթանին դէմ՝ որուն ո՛չ մէկ հրամանը կը գործադրէ։ Ճէմալ փաշա իր կողմը շահելով նաև Տիւրքիներու սպառազմաւէր ցեղը, որ արդէն երեք տարի առաջ ապստամբած էր, բացարձակապէս մերժած է Երիտասարդ Թուրք Գօմիթէն և անոր քաղաքականութիւնը՝ իբրև կործանարար՝ Սուլթանին մականին տակ մնացած ժողովուրդներուն համար, ըստ որում զանոնք կը զրկէ Անգլիոյ բարեկամութենէն որ դարերէ ի վեր մահմետական աշխարհին պաշտպանը հանդիսացած է։

«Ճէմալ փաշա ինքզինքին տալով Սուլթանական իրաւունքներ՝ ամէն ուրբաթ պաշտօնական և մեծահանդէս կերպով նամազի կ'երթայ՝ երկու կողմէ բարեւի կեցած զօրքերու և կրօնականներու մէջէն անցնելով, որոնք իրեն սուլթանական պատիւներ կ'ընծայեն։ Ճէմալ փաշայի ապստամբութեան լուրը Կ. Պոլսոյ մէջ մեծ անհանգստութիւն պատճառեց, քանի որ ծանօթ էին անոր թշնամական տրամադրութիւնները Գօմիթէին դէմ, որոնց համար արդէն հետացուած էր Կ. Պոլսէն, բայց որոնք մինչեւ ցարդ գործնական արտայայտութիւն մը ստացած չէին. Ճէմալ փաշայի այս ըմբոստութիւնը, միացած Տիւրքիներու ապստամբութեան հետ՝ որ խիստ լաւ կազմակերպուած կ'երեւայ, ա՛լ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ Թուրք կառավարութեան և Գերմանացիներուն, այն պատճառով որ ասոնք կը կասկածին թէ Անգլիոյ և Ռուսիոյ մասը կայ այս շարժումներուն մէջ որոնք արգելք կը հանդիսանան Եգիպտոսի դէմ ռ և է զինուորական ուժի Դամասկոսի ճամբով յառաջխաղացութեանը»։

ՏԵՂԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ

Որոշուած է որ Գահիրէի եւ շրջակայից հանրային հաստատութիւնները պիտի փակուին կէս-գիշերին, 10 դեկտ. 1915են սկսեալ։

Այս առթիւ Լ'Էժիբթ թերթը կ'իմանայ թէ իշխանութիւնները կը խորհին աւելի վաճառման ժամերը հետզհետէ իջեցնել գիշերուան ժամը 8ի և վերջէն ալ՝ 7ի։ Միւս կողմէ՝ Գահիրէի կառավարչատունը ծանուցած է գինետուններու և սրճարաններու տէրերուն որ այսուհետև բացարձակապէս արգիլուած է ռ և է մէկու մը դոց շէնքով ըմպելիք ծախել։ Անսաստողներուն խանութները պիտի գոցուին։ Այս զեկոյցը հրատարակուած է անգլ., ֆրանս. և յունարէն լեզուներով։ Աղեքսանդրիոյ մասին մինչև այսօր ռ և է տեղեկութիւն ստացած չէ կառավարչատունը։

Ն. Վ. Զիվէր փաշա, Աղեքսանդրիոյ կառավարիչը, կերակլի երեկուան Հէլուան մեկնեցաւ, ուր պիտի մնայ քանի մը շաբաթուան արձակուրդով։ Ն. Վսեմութիւնը շաբաթ գիշեր Սավոյ Բալասի մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ խալականն ընդհ. հիւպատոս Դոմ. Գամրչեանի, այս վերջնոյն մեկնումին առթիւ։

Զակազիկ-Իսմաիլիէ երկաթուղւոյ գծին կրկնումը, որու մասին մեր վերջին թիւով հրատարակած էինք Զօր. Մաքսուէլի յայտարարութիւնը, սկսուած է։ Առ այժմ 3000 գործաւոր կ'աշխատի, որոնց թիւը քանի մը օրէն առ նուազն 10,000ի պիտի բարձրացուի։

Եգիպտական Թոն զինուորութեան խումբ մը շաբաթ առաւօտ նաւահանգիստին մէջ գտնուող հելլէնական նաւ մը նստած էր որ նոյն օրը Սելանիկ պիտի մեկնէր, սակայն վերջին պահուն նաւուն մեկնումը չարտօնուեցաւ։

«Տէ Մուան» Ամերիկեան յածանաւով շաբաթ օր Աղեքսանդրիա հասան 113 ուսանողաւորականներ որոնք բաւական ատենէ ի վեր Պաղեստինէն մեկնած իսկենտէրուն կ'սպասէին։ Ասոնցմէ 27ը աշխարհական և մնացեալը կրօնաւորուհիներ են, որոնք առաջնորդուեցան Մօհարէմ պէյի մէջ իրենց համար ամիսէ մը ի վեր վարձուած Մէնաշէի ապարանքը։

Րոզենֆելտ գոհարավաճառատունը, որ քաղաքիս մեծ և պզտիկ Մէնշիէներուն միջեւ Գաթո Կոհար փողոցը կը գտնուի, երկրորդ անգամ ըլլալով գողերու այցելութիւնն ընդունեց։ Ինչպէս կը յիշուի՝ տարի ու կէս առաջ անծանօթ մարդիկ վարձած էին Րօզենֆէլտ վաճառատան կից գտնուող պարապ խանութը և պատը ծակելով ներս մտած ու մեծաքանակ գոհարեղէն տարած էին։ Այն ատեն գողերը չի գտնուեցան, բայց ապրանքին արժէքը վճարուեցաւ տէրերուն՝ ընդդէմ գողութեան ապահովագրիչ ընկերութեան կողմէ։ Այս անգամ՝ գողերը երկու տեղացիներ են, որոնք երկուշաբթի առաւօտ կանուխ երբ կաֆիրը իր պաշտօնը լրացուցած ու մեկնած էր, կոտրած քանալիներու միջոցաւ երկաթեայ փեղկերը բացին և ներս մտան։ Աշակերտներուն մէջ գտնուած գոհարեղէններուն իրենց կէլէպիէներուն մէջ ծածկելով, մեկնելու վրայ էին՝ երբ դրացի սափրիչը նշմարեց ու սկսաւ իր պաշտօնեային հետ միասին հետապնդել զանոնք։ Գողերէն մէկը յաջողեցաւ անհետանալ, իսկ միւսը, որուն ետեւէն ինկած էր պաշտօնեան և նոյն իսկ վայրկեան մը յաջողած էր զայն բռնել, գետին նետեց գոհարեղէնները և մինչդեռ ազատ ծախեցաւ զանոնք հաւաքելու՝ գողը փախաւ և ոստիկանները եկան ձերբակալեցին... Հետաքննութեան, զոր սակայն քիչ վերջը ազատ արձակեցին։ Կ'երեւայ թէ գողցուած առարկաները շատ չեն։ Ոստիկանութիւնը առ այժմ ձերբակալած է խանութին պահապանը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑԸ

Եգիպտահայ Նպաստամատոյց Մարմինը, որ յաջորդեց Ազգ. Շինարար Պաշտպանութեան Հիմնադրամի Յանձնախումբին իբրև թէ անոր անգործութիւնը դարմանելու առաջադրութեամբ, ինչպէս Համագումարի տեղեկատուութիւնը կը հռչակէր պաշտօնապէս, մինչև այսօր շատ փոքր գործունէութիւն մը միայն ունեցած է, և այն ալ միմիայն Աղեքսանդրիոյ մէջ՝ ուր երեք շաբաթէ ի վեր Առաջնորդ Ս. Հօր անձամբ խանութէ խանութ կատարած դիմումները, դեռ հազիւ հօթը հարիւր ոսկիի գումար մը հայթայթած են, տարեկանի վրայ վճարումներն ալ մէջը հաշուելով։ Պէտք է ըսել թէ հանած գաղափարը սիրայօժար պատասխանած է իր համեստ քանակին եղած այս նոր կոչին, և միայն մեր հարուստներն են որ դեռ կը մնան ձեռնպահ...։ Մենք Առաջնորդ Ս. Հօր թելադրութեամբն էր որ գրեցինք, սկսած իրողութեան առջև, թէ փոքրերուն առատաձեռն նպաստը յուսալի է որ մեծերուն խթան մը ըլլայ... և ասոր համար բաւական մեղադրուեցանք ալ ոմանց կողմէ։ Մեր բացարձակ կարծիքն է, ընդհակառակը, թէ սխալ սկզբնաւորութիւն մը եղաւ, զոր դարմանելու պարտքը կը վերաբերի այժմ Ս. Առաջնորդին, որ ամէն միջոցներով պէտք է պնդէ և թոյլ չտայ որ հազար ոսկիով մը Աղեքսանդրիոյ հանգանակութիւնը փակելու ամօթալի փափաքներն իրականութիւն դառնան...։

Իսկ Գահիրէ՞ն։ Յուսանք թէ երեք ամիս վերջն ալ նոյնը Գահիրէի մասին ըսելու հարկին տակ չենք գտնուիր։

Առաջնորդ Ս. Հայրը, առևտրական գործի մը համար Գահիրէի մէջ իր ներկայութեան պէտք զգացուած ըլլալով, երկուշաբթի մեկնեցաւ Գահիրէ և երէկ վերադարձաւ։

· Բօր-Սայիտի գաղթականաց «Սիսուան» վարժարանը տակնուվրայ եղած է, ինչպէս կը հաղորդէ մեզ Գահիրէէն եկած բարեկամ մը և ինչպէս նոյնը կը հաստատէ երէկուան «Յուսաբեր»ը։ Նախ ուսուցիչներէն մաս մը գործադուլ ըրած և վերջէն, անշուշտ յիշեալ ուսուցիչներուն գրգռմամբ, ծնողքներէ շատեր իրենց տղաքը դպրոց չեն ղրկած...։ Ահա՛ թէ ինչ կ'ըլլայ արդիւնքը լրագրական քմահաճ յարուցուած ախտաւոր գրգռութիւններու։ Կսպասենք այս մասին մեր առանձին ուղղակի տեղեկութեանց՝ աւելի որոշ տեղեկութիւններ կարենալ տալու համար, մաղթելով հանդերձ որ Ազգ. Իշխանութիւնը կորովի քայլով մը մինչև այն առեն արդէն յաջողած ըլլայ խնդիրը կարգադրելու։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Նոր-Բայազէտ, 21 հոկտ.

Անցայ Երեւան-Ելենովկայի խճուղու գծի վրայ Քաղաքների Միութեան հիմնած սննդական կայանները և հիւանդանոցային հաստատութիւնները, որոնք գործում են գաղթականների համար։ Ընդհանուր գործը դրուած է շատ լաւ՝ ճանապարհներին. սակայն հէնց որ գաղթականները ցրւում են գիւղերում դրութիւնը դառնում է յուսահատական. շաբաթներով ալիւր ու նպաստ չեն ստանում և սկամայից ընկած են մեր խեղճ գիւղացութեան վզին։ Այս հողի վրայ ծագում են անցանկալի բարդութիւններ։ Նոր-Բայազէտի գաւառում, որի 56 գիւղերում տեղաւորված են 11.000 գաղթականներ, կան գիւղեր, ուր փախստական հայերն ալիւր ու փող չեն ստացել սկսած սեպտ. 22-ից։ Քաղցը չարան-չորան բերում է նրանց Նոր-Բայազէտ։ Այդ մասին եղել են մի շարք դիմումներ։ Ալիւր չը կար, գները բարձրացել են և հասել պուդը 3 ր. 20 կոպէկի։ Այսօր միայն վերադարձաւ Երեւանից յաջորդ Ռուբէն վարդապետը և հետը բերեց սննդարարում ընդամենը մի քանի օրվայ։

Ուղեւորում եմ Դիլիջանի գծով գիւղերը, նոր ծայր առած գաղթականութեան հերթին դէպի Գանձակի նահանգ։

Քաղաքների Միութեան Դիլիջանի կոմիտէի նախագահ Սամ. Ցարութիւնեան խնդրել է Միութեան կովկասեան ճիւղի կոմիտէին ուղարկել 15,000 ր. դրամով, 3 վագոն ալիւր, 500 պուդ շաքար, 100 պուդ սապոն և 20 պուդ թէյ փախըստականների կարիքների համար։

Մոսկվայի Հայկական Կոմիտէն այս օրերս Գանձակի նահանգն է ուղարկելու սանիտարական-բժշկական-սննդական մի խումբ։

Այս օրերս Բուլղարիայի և Ռումինիայի վրայով Կ. Պոլսից Թիֆլիս հասան պոլսեցի մի քանի հայ ինտելիգենտ ընտանիքներ, բացառապէս կանայք և երախաներ։ Նրանց թւումն են Թիւրք իշխանութեան կողմից աքսորված հասարակական գործիչներ՝ Ռ. Զարդարեանի և Վարդգէսի ընտանիքները, նաև պոլսահայ յայտնի վիպասանուհի Տիկ. Զաբէլ Եսայեան։

Էջմիածնից հեռագրում են մեզ. «Նորին Սրբութեան դիւանատան կառավարիչ նշանակվեց Տիրայր վարդապետը»։

ՎԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԼԻՑԻԱՅԻ ՕԳՏԻՆ

Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, Վանի նահանգապետ Ա. Տէրմէնը, որոշած լինելով կազմակերպել քաղաքացիական միլիցիա հայ կամաւորներից, յանձնել էր գործի կազմակերպութիւնը Պ. Արմենակ Եկարեանին։ Վերջինս, մասնակցութեամբ Պրոֆ. Մինասեանի, կազմել էր Վանեցիներից մի Յանձնախումբ այդ միլիցիայի ծախքերը հոգալու համար և դիմել էր այդ նպատակով նաև Վեհ. Կաթողիկոսին՝ խնդրանօք դրամական օժանդակութիւն ցոյց տալ իր տրամադրութեան ներքոյ գտնուած գումարներից։ Վեհ. Կաթողիկոսը բարեհաճել էր հրամայել դիւանատանը՝ տալ յիշեալներին այդ նպատակի համար 3000 րուբլի։ Այս գումարը Սինօդից ուղարկուած լինելով «Մշակի» խմբագրութեան, մենք յանձնեցինք գումարը յիշեալ յանձնախումբին։

Այս առիթով հարկաւոր ենք համարում յայտնել, որ, հայկական միլիցիայի կազմակերպութիւնը ցանկալի նկատելով Վան վերադարձող փախստականների ապահովութեան և երկրի մէջ կարգի պահպանութեան համար, փափաքելի էր, որ այդ միլիցիան, որի թիւը առայժմ 200 է նշանակված, աւելի մեծանար, հասցվէր մինչև 500ի կամ 1000ի, սակայն՝ որովհետև նրա պահպանութեան ծախքը պէտք է հայթայթէ հայ հասարակութիւնը (կառավարութիւնը տալու է միայն զէնք), ուստի ցանկալի է որ հայ հասարակութիւնը ևս չը զլանայ իր նիւթական օժանդակութիւնը, ինչպէս չէ զլացել Վեհ. Կաթողիկոսը։ «Մշակ»ի խմբագրութիւնը պատրաստ է ընդունել այդ նպատակով նուէրներ և հասցնել ըստ պատկանելոյն։ (Մշակ)

Ոսկերչաց Նպաստ. Մասնախումբը կը հաղորդէ մեզ հետեւեալ հաշուեցուցակը ի նպաստ Բօր-Սայիտի գաղթականաց իր կատարած հանգանակութեան։

Մուտք.— Նախորդ ցուցակներէ 6750, Մինաս Մարտիրոսեան, Սմբատ Աւագեան, Միհրան Ճիվանեան (Բ. անգամ) 100ական։ Ոմն՝ գործի մը առթիւ 72, Դաւիթ Խաչատուր, Յակոբ Գուզուզեան, Զարուհի Գուզուզեան, Գրիգոր Ճէզայիրլեան՝ 50ական։ Միհրդատ Գափամաճեան 40, Արամ Ներճիվանեան (Բ. անգամ) 30 Մինաս Յակոբեան (Բ. անգամ), Երուանդ Ֆէնէրճեան (Բ. անգամ), Լեւոն Խնամեան (Բ. անգամ), Լեւոն Թագւորեան (Բ. անգամ), Արամ Սարաֆեան (Բ. անգամ)՝ 20ական։ Հայկ Կիւլլեան (Բ. անգամ) 15, Իշխան Պաթմանեան (Բ. անգամ) 10, Հայկ Զիլինկիրեան (Բ. անգամ) 10, Մանուէլ Գափամաճեան, Լեւոն Աբխազեան, Ժօրժ Տէր Մարգարեան՝ 20ական։ Ազարիկ Սարաֆեան, Արևան Միլոն, Միհրան Պէօրէկեան, Նշան Գայսէրլեան՝ 10ական։ Ոմն 12.7, Ոմն 5, 1 ղըշ.նոց կտրոններէ 981։

Համագումար՝ Ե. Գ. 8625.7

Ելք.— 300 բամպակէ անկողիններու համար եղած ծախք. Անկողինի կտաւ 3130 Ե.Գ., 4586 ոտթէ բամպակ՝ 3576.9, շինողչէք՝ 1200, պարկերու պատրաստման և 2 հօկողներ՝ 142, տպագրական ծախս՝ 104, 16 պարապ պարկեր և կապ՝ 144, երկաթուղւոյ ծախս կէս գին՝ 283, կառք՝ 41։

Գումար՝ 8620.9
Պատրաստ դրամ 4.8
Համագումար՝ Ե. Գ. 8625,7

Յ. Գ. Մասնախումբս շնորհակալութեամբ ընդունած է նաև Տիկ. Վարդուհի Ճերմէճեանէ և Օր. Մառի Ճերմէճեանէ 449 կտոր ճերմակեղէն մեծի և պզտիկի համար, 229 կտոր գոգնոց պզտիկներու համար, Ոմնէ 10 Սանտր և 15 գլխարկ։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Սերպիական ճակատէն

Լոնտոն, 4. — Կը հաստատուի թէ Սերպ հիւսիսային և հարաւային բանակները անվնաս են և Ալպանիոյ մէջ կը գտնուին։ Շատ քիչ զինուորներ յունական հողը ապաստանեցան, ուր անոնք արտօնուեցան Դաշնակիցներու զինուորներուն միանալ։ Մօք.

Բարիզ, 5.—Պ. Բաշիչ կ'իմացնէ թէ սերպ բանակը պիտի վերակազմուի Ալպանիոյ և Գարատաղի մէջ։ Ռ.

Լոնտոն, 5. — Կ'իմացնեն թէ Ֆրանսացիք Սէրնայի և Քրիվօլաքի իրենց զինուորներուն օգնազօրք ղրկած և իրենց Վարտարի արեւել. դիրքերը ամրացուցած են։ Պուլկարները Սէրնայի ձախ եզերքին վրայ ջոկատներ ուղարկեցին խուզարկութեան համար, բայց ֆրանսական հրետանին զանոնք նահանջել ստիպեց։ Մօք.

Բարիզ, 5.—Պուլկարները ծանր կորուստներ կրեցին. Դաշնակիցներն Սթրումնիճայէ շրջանէն դուրս վանելու իրենց զուր փորձին մէջ։ Բազմաթիւ թշնամի թնդանօթներ լռութեան մատնուեցան։ Ռ.

Լոնտոն, 5.— Գարատաղցի զինուորները Կ'լէվէն պարպեցին։ Մօք.

Լոնտոն, 6. — Երկաթուղեաց շինութեան գերման մասնագէտներ Հունգարիոյ մէջ Թէմէզվար հասան, Պերլին-Պոլսոյ միջև երկաթուղւոյ ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատելու նպատակաւ։ Ռ.

Լոնտոն, 5. — Սօֆիայի մէջ պալատին առջև ծանր խռովութիւններ ծագեցան պատերազմին պատճառաւ։ Բազմաթիւ անձեր մեռան և վիրաւորուեցան։

Լոնտոն, 4.— Թուրքերը պէտք եղած միջոցները ձեռք կ'առնեն ըստ նախկին համաձայնութեան իրենց ձգած հողամասերը Պուլկարներէն վերադրաւելու համար։ Մօք.

Լոնտոն, 5.— 250,000 Սերպեր (կռուող և ոչ կռուող) Ալպանիոյ Շքոտրա քաղաքը կը գտնուին։ Փախստականները անհամբերութեամբ կ'սպասեն Պառոն Սօնինօյի խոստացած ուտեստեղէններուն։

Բարիզ, 7.— Բարիզի Սերպ դեսպանը յայտարարեց թէ Ալպանիա ապաստանած Սերպ բանակը լեռներուն մէջ վերակազմուելով 200,000 հոգի պիտի հաւաքէ և Դաշնակիցներուն Պալքանեան պատերազմի յաղթանակին պիտի օգնէ։ Հ.

Լոնտոն, 7.— Հունգարական զինուորները Նիշի մէջ Պուլկար զինուորներուն հրամայեցին քաղաքացիներուն դէմ խժդժութիւնները և յարձակումները դադրեցնել։ Պուլկարները մերժած ըլլալով երկու կողմերուն միջև կռիւ տեղի ունեցաւ։ Մօք.

ԲԱՅԶԵՐԸ ՊՈԼԻՍ

Լոնտոն, 4.— Կ'իմացնեն թէ Բայզէրը Սօֆիա մեկնած է Պոլիս երթալու համար։ Մօք.

Յունաստան

Աթէնք, 7.— Դիւանագիտական տեսակցութիւնները կը շարունակուին։ Թագաւորը երկարատև խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ֆրանս. դեսպան Պ. Կիյըմէնի հետ։ Հ.

Լոնտոն, 7. — Պ. Վէնիզէլոս Հէլլէն զինուորներուն յայտարարութիւն մը հրատարակեց ըսելով թէ հէլլէնական սահմանադրութեան բռնաբարման պատասխանատուութիւնը Հէլլէն կառավարութեան վրայ կը ծանրանայ։ Մօք.

Լոնտոն, 6. — Պ. Սքուլուտիս յայտարարեց թէ յուն. լրագիրները կառավարութիւնը չեն ներկայացներ և անոնց բառերը կառավարութեան կարծիքին թարգմանը չեն։ Պատճառներ կան հաւատալու թէ Հէլլէն կառավարութեան Դաշնակիցներու դէմ ունեցած վախերը կը նուազին։ Մօք.

Լոնտոն, 7.— Հէլլէն սպայակոյտէն բարձրաստիճան սպայ մը Աթէնքէն մեկնեցաւ դէպ ի Սելանիկ՝ ուր Զօր. Սարրայլի հետ պիտի խորհրդակցի Դաշնակից զօրաց վերաբերեալ առաջարկներու մասին։ Մօք.

Լոնտոն, 7.— Անգլիոյ և Ֆրանսայի Աթէնքի դեսպանները կ'ըսեն թէ շաբաթ օր յունական կառավարութեան նոր առաջարկներ ներկայացուցին։ Այս առաջարկները ստանալուն պէս՝ Պ. Սքուլուտիս նախարարաց խորհուրդը գումարեց և յետոյ Թագաւորին հետ խորհրդակցելու գնաց։

ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 6. — Ծովակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մարմարայի մէջ գործող բրիտ. ընդծովեաներէն մին ամսոյս 2ին Իզմիտի գծին վրայ շոգեկառք մը ռմբակոծեց։ Նոյնպէս ամսոյս 3ին Եարըմպուրգի բացերը Թուրք թորփիլահալածի մը զարնելով ընկղմեց, յետոյ թորփիլահալածին նաւաղներէն 40 հոգի և 2 սպայ ծովէն ազատելով առագաստանաւի մը մէջ դրաւ։ Ընդծովեան աւելի զատ ամսոյս 4ին ուտելիք փոխադրող մեծ նաւ մը և 4 առագաստանաւեր ընկղմեց։ Ռ.

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

Լոնտոն, 3.— Վարչապետ Պ. Պրաթիանօյի դիրքը երթալով տագնապալի կը դառնայ։ Վարչապետը յայտարարեց թէ այն օրը ուր Ռումանիա գործելու կոչուի, ռումէն ժողովուրդը ոտքի պիտի ելլէ մէկ մարդու պէս այդ կոչին պատասխանելու համար։ Մօք.

Արեւմտեան ճակատէն

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Բարիզ, 6.— Երէկ Զօր. Ժօֆրի նախագահութեան տակ տեղի ունեցաւ Դաշնակիցներու առաջին մեծ պատերազմական խորհուրդը։ Ներկայ էին Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ռուսիոյ, Սերպիոյ և Պելճիքայի ներկայացուցիչները։ Ռ.

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

Լոնտոն, 3.— Ճիպըալթարէն կ'իմացնեն թէ եզերքի մարտկոցները թշնամի ընդծովեայ մը ընկղմած են։

Լոնտոն, 7.— Մալթայի մէջ ցամաք հանեցին Պրիթիշ-Ինտիա ընկ.եան մէկ շոգենաւին մաս մը նաւազները։ Կը կարծուի թէ այս շոգենաւը ընկղմած է. անունը դեռ անծանօթ է։ Մօք.

Արեւելեան ճակատէն

Բեդրոկրատ, 7.— Կայս. Ուքազ մը կը հրամայէ 1917 կարգի զինուորցուները 1916ին կազմակերպել։ Հ.

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌՋԵՒ

Լոնտոն, 6.— Զօր. Թաունզհէնտի զինուորները առանց ուրիշ կռիւներ մղելու Քութ-էլ-Ամարա հասան։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Յունաստան

Աթէնք, 6.— Կը ծանուցուի թէ զինուորական խնդրոյ մասին Դաշնակից պետութեանց դիւանագէտներուն վերջին անգամ կառավարութեան հաղորդած զեկոյցը համաձայնութեան հիմ մը կը պարունակէ։ Կառավարութիւնը կ'առաջարկէ զինուորական յանձնախումբեր ղրկել Սելանիկ, մին յոյն եւ միւսը դաշնակից, որպէսզի փոխադարձաբար իրենց պահանջները նշեն եւ կացութիւնը տեղւոյն վրայ քննեն դէմ դիմաց։

Աթէնք, 8.— Կ'իմացուի թէ Բարիզի պատերազմ. խորհուրդին տալիք որոշումները պիտի նշեն Դաշնակից Պետութեանց Պալքաններու մէջ գործողութիւնը։

Արեւմտեան ճակատէն

Բարիզ, 7. — (Պաշտ.) Պելճիքայի մէջ, մեր հրետանին, պելժ հրետանիին հետ համաձայնութեամբ, Հեթսասի շրջանին մէջ թշնամի ամրութիւն մը ռմբակոծեց որ ամբողջովին տակն ու վրայ եղաւ եւ ռազմանիւթի երկու մթերանոց օդը ելան։ Արդուայի մէջ, հրետանիի կռիւր աւելի գործօն դարձաւ։ Օրուան ընթացքին թնդանօթաձգութիւնը երկուստէք ուժգին եղաւ Ժիվանշիի շրջանին մէջ, Պուա ա'ան Հաշի հիւսիսակողմը, ուր նոյնպէս մեծ ձեռնառումներով կռիւներ մղուեցան։ Լիլի նամբուն ռազմաբաժնին մէջ, մեր հրետանին յաջող ռմբակոծումներ կատարեց թշնամի խրամներու վրայ։ Քոանի շրջանին մէջ, պահակախումբերու ընդհարումներ պատահեցան որոնց մէջ առաւելութիւնը մեր կողմը մնաց։ Շամբանեի մէջ, կռիւր շարունակուեցաւ Սէն Սուբլէի հարաւակողմի յառաջացեալ խրամին գրաւման համար։ Մեր հակայարձակումները արդէն իսկ մեզ տէր դարձուցին կորուսած բաժնին մէկ մեծ մասին։ Տեղական ուրիշ յարձակում մը, քիչ կարեւորութեամբ մը, պատահեցաւ Սուէնի բարձունքին արեւելեան կողմը։ Հ.

Բարիզ, 7.— Ծովային նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ գերմանական անթել հեռագրի մը լուրին նայելով, աւստրիական մարտանաւ մը կիրակի օր փճացուցած է Ֆրանս. «Ֆրեսնէլ» ընդծովեան եւ գերի բռնած անոր 28 հոգիէ բաղկացեալ նաւազախումբը։ Ռ.

Լոնտոն, 7.— Աւստր. զեկոյց մը կը յայտնէ թէ «Ֆրեսնէլ»ը փճացուած է Սան-Ճիովանիի մօտ։ Զեկոյցը կ'ըսէ թէ աւստր. յածանաւ մը եւ մէկ քանի թորփիլահալածներ նոյն օրը ընկղմած են 5 նաւ, 5 մեծ եւ քանի մը պզտիկ առագաստանաւեր որոնք ռազմանիւթ կը տանէին Սան-Ճիովանի։ Կ'աւելցնէ թէ Նոյ. 23ին ուրիշ տորպիլ մը ընկղմած է Իտալ. զինուած նաւ մը եւ Պրինտիզիէն մեկնած Տուրացցօ գացող առագաստանաւ մը՝ իր լեցուն բեռովը միասին։ Ռ.

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՔ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ
Պ. ՎԻԼՍԸՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Ուաշինկթըն, 7.—Քոնկրէին ուղղուած իր պատգամագրով նախագահ Վիլսըն խըստիւ կը դատապարտէ Միացեալ-Նահանգաց մէջ կազմակերպուած դաւերը։ Նախագահը որոշակի չամբաստաներ Գերմանացիները, բայց յստակ կերպով կ'ակնարկէ անոնց գործած ոճիրներուն. «Ինչ որ ալ եղած ըլլան ուրիշ ազգաց հետ մեր տեսակէտի տարբերութիւնները, կը ցաւիմ ըսելու թէ մեր անզօրութեան եւ ապահովութեան դէմ ամենալուրջ սպառնալիքները մեր իսկ սահմաններուն մէջէն յայտնուեցան։ Կը շիկնիմ ընդունիլ ստիպուելուս թէ Միացեալ-Նահանգաց մէջ կան քաղաքացիներ, որոնք ուրիշ դրօշներու տակ ծնած բայց կատարելապէս քաղաքացիացած են, եւ որ ուզեցին արհամարհելի ընծայել իշխանութիւնը եւ կառավարութեան բարի համբաւը եւ փճացնել երկրին ճարտարարուեստները վըրէժխնդրական նպատակով մը։ Ոեւ է միջոց ձեռք չառինք այսպիսի պատահականութիւն մը դիմագրաւելու համար. պիտի ամչնայինք ատիկա ըսելու, բայց պժգալի եւ անհաւատալի բանը պատահեցաւ եւ Միացեալ-Նահանգաց դաշնակցային օրէնքները պէտք է ստանձնեն պատժել այս աններատմութիւնն եւ այս անիշխանութիւնը։» Ռ.

Լոնտոն, 7.— Նիւ-Եորքի լրագիրներէն ոմանք, որոնց ի գլուխ «Թրիպիւն», կոչում կ'ընեն Քոնկրէի հանրապետական անդամներուն որ պահանջեն նախագահէն դադրեցնել Գերմանիոյ հետ յարաբերութիւնները՝ մինչեւ որ խարանէ «Լիւզիթանիա»ի ոճիրը։

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

8 Դեկտեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.		
	Յունվար	18 5]8	18 13]16
	Մարտ	18 27]32	19 1]32
	Նոյ.(1916)	18 [3]16	18 11]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀԱՏԻԿ		[illegible]	[illegible]
	Դեկտ.-Յունվ.	113	112
	(2 ամիս)	110	110

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Գրեդի Ֆոնսիէ	1886	Ֆր.	303.—
» »	1903	»	237.50
» »	1911	»	244.—
Ռումելի Երկաթուղի		»	125.—
Թանտա		»	90.50